

LĒTOJO TURIZMO PLĒTROS GALIMYBIŲ LIETUVOJE TYRIMAS

Akvilė Galvydytė, Ramutė Narkūnienė

Utenos kolegija, Verslo ir technologijų fakultetas

Maironio g. 18, Utena

Anotacija

Straipsnyje autorė atlieka lėtojo turizmo plėtros galimybes Lietuvoje tyrimą. Tyrimo tikslas – atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje analizę. Tyrimo uždaviniai: atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių analizę teoriniu aspektu bei atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje tyrimą. Straipsnyje apžvelgiamos lėtojo turizmo plėtros galimybes bei pateikiami atlikto tyrimo rezultatai. Prieinama prie išvadų, kad žmonėms yra svarbios prasmingos bei vertingos patirtys lėtesniu tempu, respondentai besirinkdami keliones daugiausiai dėmesio skiria kitų šalių kultūros pažinimui, vietiniam maistui, autentiškų patirčių išgyvenimui bei vietinių tradicijų pažinimui. Nors ne visi respondentai žino sąvokos „lėtasis turizmas“ esmę, tačiau šią kryptį renkasi ir jiems yra svarbūs bruožai, kurie atspindi lėtojo turizmo filosofiją. Galima teigti, kad lėtojo turizmo plėtrai Lietuvoje galimybes yra. Siekiant, kad lėtasis turizmas turėtų daugiau galimybių plėstis, reikalingos kūrybingos asmenybės, kurios norėtų dalintis patirtimi ir suteiktų galimybių žmonėms plačiau pažinti šią turizmo kryptį.

Reikšminiai žodžiai: lėtasis turizmas, lėtojo turizmo plėtros galimybes.

Įvadas

Lėtojo judėjimo ištakos Vakarų Europoje siekia 1986 metus ir nuo to laiko yra apėmę beveik visas veiklos sritis – maisto gamybą, turizmą, miestų plėtrą ir vystymąsi, švietimą, žemės ūkį, ekonomiką ir kultūrą. Europoje jau keletą dešimtmečių gyvuoja lėtojo maitinimo, lėtuju pinigų, lėtojo miesto bei lėtojo gyvenimo idėjos. Kai kurios lėtojo judėjimo atšakos turi susiformavusias organizacijas, kaip kad Lėto maisto (angl. *Slow Food*) ar Lėtuju miestų (angl. *Citta Slow*) asociacijas. Pamažu lėtasis turizmas, lėtosios kelionės (angl. *Slow trips*) bei patyriminis keliavimo būdas skinasi kelią ir Lietuvoje, tačiau procesai vyksta nepakankamai greitai.

Lėtojo turizmo filosofija iš dalies turi ryšį su ekologija ir tvariu vystymusi, kylančiu iš domėjimosi turistine vietoje, taip pat iš žaliųjų kelionių kryptų (Dickinson, 2009; Dickinson ir Lumsdon, 2010). Darnus vystymasis, apimantis ekonominį, aplinkos ir socialinį bei kultūrinį tvarumą, turėtų būti suvokiamas kaip lėtojo turizmo filosofijos ramstis (Matos, 2004). Akronimas *slow* (lietuviškai – lėtas) slepia šias lėtojo turizmo pagrindines kertines mintis: S – sustainable (Tvarus); L – local (Vietinis); O – organic (Organiškas) ir W – whole (Visapusiškas ir tikras). Lėtasis turizmas - tai dėmesys aplinkai, ekologijai ir ilgaamžiškumui.

Lėtasis turizmas, kaip esminis metodas, yra skirtas padėti turistinėms vietoms, ilginant turistų viešnagės trukmę ir ekonominių, sociokultūrinių ir aplinkosauginių savybių stiprinimą. Lėtojo turizmo sąvoka apima bet kokias keliones, kuriomis siekiama pagerinti turistines patirtis. Lėtasis turizmas daug dėmesio skiria autentiškumui bei ekonominiam vystymuisi

Tyrimo problema. Dėl ekonominės, socialinės ir politinės globalizacijos procesų įtakos turizmo sektorius tapo pirmaujančia ūkio šaka daugelyje pasaulio šalių. Naujais tyrimais ir pasaulinės prognozės rodo, kad visame pasaulyje ypatingai populiarėja tvarioji keliavimo kryptis. Tai lemia pasikeitę žmonių įpročiai, lūkesčiai ir poreikiai. Šioje kryptyje išskiriamas lėtasis turizmas. Šio tyrimo mokslinė problema formuluojama klausimu – kokios yra lėtojo turizmo plėtojimo Lietuvoje galimybes? Lėtojo turizmo plėtojimo galimybių problema aktuali nacionaliniu ir tarptautiniu mastu, nes tai yra glaudžiai susiję su darnaus vystymosi tikslais, kas atsispindi

pasauliniuose ir nacionaliniuose dokumentuose, tokiuose kaip Paryžiaus susitarimo (2016) ratifikavimas ir Jungtinių tautų darnaus vystymosi tikslų plėtra (2015); ES tvaraus turizmo strategija (2021); Nacionalinis pažangos planas 2021-2030 ir kt.

Tyrimo objektas – lėtojo turizmo plėtros galimybės Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje analizę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių analizę teoriniu aspektu.
2. Atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje tyrimą.

Tyrimo metodai: straipsnyje naudoti mokslinės literatūros šaltinių analizė, kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa, anketinių duomenų apibendrinimas bei kokybinis tyrimas (interviu). Sudarytas kiekybinio tyrimo instrumentas - anketa, kuri buvo patalpinta www.apklausa.lt, platinant anketos nuorodą tarp gyventojų ir turistų. Interviu metodas naudojamas, apklausiant lėtojo turizmo asociacijos prezidentę Henrietą Miliauskienę.

Tyrimo imtis. Imties dydis tyrimui apskaičiuotas pagal Paniotto formulę. Apklausoje dalyvavo 221 respondentas.

Lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje analizė teoriniu aspektu

Lėtasis turizmas – sąvokos „lėta kelionė“ kilmė neaiški. Iki modernumo atsiradimo transporto technologijose, ankstyviausios turizmo formos buvo lėtos. Piligrimystės keliai ir panašios romantiškos, kultūrinės ar religinės kelionės buvo to, apie ką dabar kalbame, pirmதாகai kaip lėta kelionė. Tai buvo vietinio maisto ir gėrimų bei bendravimo derinys žmonių ir kultūrų pakeliui. Pastaraisiais metais lėtos kelionės buvo siejamos su lėto maisto judėjimu. Lėtojo turizmo koncepcija yra palyginus nauja. Iš socialinio judėjimo kilęs lėtasis turizmas, *Slow Food* ir *Slow Cities*, prasidėję Italijoje devintajame ir dešimtajame dešimtmetyje. „Cittaslow“ (2019) judėjimas, „Slow Food“ atsaka, prasidėjo 1999 m., kai vietiniai integravosi lėtą filosofiją į savo kasdienį gyvenimą, kad paskatintų vietų plėtrą pagrįsta tvaria ekonomika, sveiku maistu ir aplinka bei tradicine bendruomene. Dėmesio perkėlimas nuo maisto kokybės prie aplinkosaugos pavertė jį socialiniu judėjimu, patraukliu platesnei auditorijai. Be vietinių menų ir amatų rėmimo, lėtas judėjimas skatina šiuolaikines pramonės šakas pristatyti į tam tikrą vietą išskirtinius produktus, o vietos valdžios institucijos daugiausia dėmesio skiria programų ir politikos įgyvendinimui, siekiant pagerinti gyventojų gyvenimo kokybę. Palyginti su tais, kurie skuba ir keliauja greitai, lėtai keliaujantys gali daugiau sužinoti apie gamtą ir sukurtą istoriją, vietinį maistą, papročius ir kai kurias unikalias jų paskirties vietos savybes. Tikėtina, kad šie turistai norės daugiau patirti, skirti laiko naršyti vietinėje parduotuvėje, pasigrožėti kraštovaizdžiu, stebėti žmones, nusipirkti ką nors iš amatininko, pasikalbėti su vietinių žmonių, pavalgyti apsistokite tradiciniame restorane ar pasivaikščiokite po archeologinę vietovę su gidu (Kumar, 2019). „Lėtos kelionės“ arba „lėtas turizmas“ yra laikomi „gyvybinga“ alternatyva kelionėms automobiliu ar lėktuvu, dažniausiai „vykdomos“ arba „atliekamos“, naudojant priemones: pėsčiomis, dviračiu, traukiniu, autobusu, autobusu, keltu, kanoja, baidare ar burlaiviu.

Lėtasis turizmas pabrėžia būtinybę spręsti kelionės tikslo klausimus, ir tai gali būti siejama su lėto augimo koncepcija, kuri teikia pirmenybę tiek socialiniam ir ekonominiam vystymuisi, tiek aplinkos tvarumui. Iš esmės, lėtas turizmas skatina visapusiškesnę tvarumo strategiją ir remia unikalių vietos identitetų, susijusių su laisvalaikiu, vietos jausmu, svetingumu, išsaugojimu, ir poilsiu bei atsigavimu. (Kosykh, Roh, ir Hart, 2023). Lėtasis turizmas išsiskiria keliais bruožais: užterštumo mažinimas, autentiškumas, tvarumas, emocija, lėtumas ir laikas. Užterštumo mažinimas – ryšio tarp keliautojų ir vietos žmonių kūrimas. Taip siekiama, kad ryšys būtų kuriamas patirčių dalijimusi bei vietinės pasiūlos pasirinkimu, pvz. vietinį pervežimas, valgymas vietiniame restorane, nakvynė vietinėje apgyvendinimo įstaigoje ir kt. Kalbant apie dabartinius klimato kaitos poreikius, lėtuju kelionių potencialas – mažo anglies dioksido kiekio išskleidimas į aplinką. Anot profesoriaus Phokharatsiri (2018) šios turizmo krypties, nors ir ne pagrindinis tikslas, tačiau yra

klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie strategijos potencialo kūrimas. Autentiškumas – požymis, kuris siūlo unikalumo patirtį, jam būdingas nedirbtinas ir stiprus ryšys su vietos kultūra ir tradicija. Taip pat išsaugomi originalūs tos konkrečios vietos bruožai, kurių nėra kitose vietovėse. Tvarumas – ekologiškas ir tvarus požiūris į vietos socialinę, fizinę ir ekonominę būseną. Emocija – gebėjimas sukurti įsimintinas akimirkas, siekiama jog keliautojai išgyventų įvairias situacijas bei įvykius. Ši turizmo rūšis unikali tuo, kad sukuriama ne tik paslauga, bet ir veiklos, kurios užmezga ryšį su turistais. Lėtumas – kiekio sumažinimas ir susitelkimas į patirtį, tam tikrų vietų kokybę. Mėgautis kelione ir ją suprasti visomis prasmėmis lėtai leisti į kelionę, lėtais maršrutais ar neįprasta kelione ir tyrinėti ją ramiai, dažniausiai paskutiniai ilgiau nei vieną dieną arba 1-2 dienas, 3-4 dienos yra pilnas panardinimo.

Lėtasis turizmas skiriasi nuo masinio turizmo, kuris pabrėžia griežtą maršrutą ir kontrolinį sąrašą lankytinų vietų, kurias būtina aplankyti per ribotą laiką. Priešingai, lėtasis turizmas suteikia galimybių įgyti prasmingesnės ir vertingesnės patirties. Ši turizmo rūšis neturėtų būti vertinama tik kaip priešingybė greitajam turizmui. „Lėtasis turizmas – turizmo rūšis, kviečianti keliautojus turistauti sumažintu tempu, leidžianti keliautojams įsitraukti į vietinį žmonių gyvenimą. Lėtasis turizmas kviečia įsitraukti į vietinį žmonių gyvenimą, pažinti vietas, gyventi ir „paragauti“ jų, tuo pačiu reklamuojant jas“ (Slow Tourism Italia). Lėtasis turizmas dažniausiai siejamas su tvaria aplinka, kurioje atsižvelgiama į poveikį turizmui ypač kaimo turizmui, ekonomikai, aplinkai, visuomenei, kaimo erdvės autentiškumui ir visa tai yra priešingybė masiniam turizmui.

Lėtojo turizmo kryptys siūlo ramybę ir tylą. Be to, lėtasis turizmas pasisako už kelionių dažnumo mažinimą, taip skatinant turistus ilgiau pasilikti paskirties vietoje, o ne dažniau keliauti. Dėl šios priežasties turistai pirmenybę teikia vietiniams ištekliams ir trumpoms kelionėms renkasi tvarias transporto priemones. Pécsek (2014, 2018) teigimu, lėtas turizmas turi keturis ramsčius. Vietovė, tvarumas, socialinė gerovė ir dėmesys patirčiai yra tai lėtojo turizmo ideologijos pagrindai. Šie keturi komponentai propaguoja tvarų turizmą skatinant socialinę ir ekonominę aplinkos raidą. Skatina individualias keliones, o ne grupėmis. Tuo pačiu tai atgraso nuo masės turizmo vartojimo, kartu remiant vietinių ir autentiški gaminiai. (Cosar ir Kozak, 2014). Taip pat yra pabrėžiama kokybė, o ne kiekybė. Taip viešnagės pratęsimas gali pritraukti įvairių turistų, ypač turistų, kurie yra orientuoti į darnų vystymąsi. Be to, turistai pasirinkę ilgesnę viešnagę yra labiau linkę tyrinėti paskirties vietą ir jos regioną kuriant teigiamą ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį augimą.

Lėtasis turizmas dalinai yra priklausomas nuo komunikacijos bei informacinių technologijų, keliautojai internetu turi galimybę pasidalinti informacija apie lėtąjį turizmą bei kontaktuoti su kitais lėtaisais turistais. Taip yra lengviau rasti vietas, paslaugas ar produktus. Vienas iš pagrindinių lėtojo turizmo privalumų yra asmeninis tobulėjimas. Kiekvienas keliautojas turi galimybę pažindamas įvairias vietas pažinti ir save. Taip pat tokiu būdu yra gerinama ekonominė padėtis bei atsižvelgiama į vietovių tvarumą, plėtojamos atokesnės vietovės – kaimai.

Krippendorfas (1984) buvo vienas iš pirmųjų mokslininkų, kurie pabrėžė „lėtumo“ svarbą (Jitendra, Siddhart, ir Vishvanath, 2023). Jis patarė žmonėms žiūrėti į atsipalaidavusią, malonią ir draugišką aplinką, draugiškas atostogas, siūlydamas jiems „išjungti laiko mašiną, nusiimti laikrodį, taip atsikratyti laiko spaudimo, termino, darbotvarkės“ taip Krippendorfas išklė idėją „pabėgimas nuo laiko“. Pagal Dickenson (2010) lėtąjį turizmą galima suskirstyti į tris skirtingus lėtojo turizmo principus: teisingai daromi dalykai, greitis ir požiūrio keitimas į greitį, kokybės, o ne kiekybės siekimas. Tačiau skirtingai nei Dickenson, Gardner 2009m. išskyrė 10 lėtojo turizmo pagrindinių principų:

1. Keliones pradėkite nuo namų. Raktas į lėtą kelionę yra proto būseną ir tai galima sukurti namuose.
2. Keliaukite lėtai. Jei įmanoma, venkite lėktuvų, o mėgautis keltais, vietiniais autobusais ir lėtais traukiniais. Greitis naikina ryšį su kraštovaizdžiu. Lėta kelionė ją atkuria.
3. Galite su nekantrumu laukti atvykimo į pasirinktą tikslą, tačiau neleiskite, kad tas laukimas užtemdytų kelionės malonumą.
4. Apsilankykite vietiniuose turguose ir parduotuvėse.

5. Mėgaukitės kavinių kultūra. Sėdėdamas kavinėje tampa miestovaizdžio dalimi, o ne tik praeinančiu stebėtoju.
6. Skirkite laiko, kad pajustumėte lankomų vietovių kalbą ir tarmes. Išmokite keletą frazių, naudokite žodyną bei nusipirkite vietinį laikraštį.
7. Bendraukite su bendruomenėmis tinkamoje padėtyje. Pasirinkite nakvynę ir maitinimosi galimybes, kurios yra tinkamos vietai, kurioje keliaujate.
8. Darykite tai, ką daro vietiniai, o ne tik tai, ką sako gidai.
9. Mėgaukitės netikėtumais. Vėluojantys traukiniai ar praleistas autobusų susisiekimas sukuria naujų galimybių.
10. Pagalvokite, ką galėtumėte gražinti bendruomenėms, kuriose lankotės.

„Lėtos kelionės nėra susijusios su pinigais ar privilegijomis. Lėta kelionė yra proto būseną. Kalbama apie drąsą neiti minios keliu“ – Gardner (2017). Gunesch (2017) teigia, kad tai leidžia tinkamai pasirinkti tyrinėjimo būdus bei išlaikyti sąmoningą santykį su aplinka (vietiniai kraštovaizdžiai, miesto vaizdai). Greitis šioje turizmo atšakoje turi didelę reikšmę, nes šių dienų tempu žmonės viską daro greitai ir kartais net neapgalvodami, tad laikas dažnu atveju riboja žmonių galimybes. Dėl šios priežasties lėtos kelionės tinka trumpiems atstumams. Tuomet rekomenduojami lėti veiksmai įsitraukiant į tos aplinkos gyvenimą bei tempą. Sustojimai vietiniuose turguose, įsitraukimas į bendruomenės veiklas, vietinių įpročių mėgdžiojimas, kalbos bei tarmės praktikavimas. Anot Chimhiran (2018) lėtąjį turizmą galima pradėti namuose, tyrinėjant netoliese esančias vietas. Lėti keliautojai turi keliauti nedideliu greičiu, kad galėtų mėgautis kraštovaizdžiu keliaujant. Bendraukite su vieta, vietine tarme, vietiniais žmonėmis, darykite taip, kaip daro vietiniai, ir ką nors gražinkite bendruomenei – tai būdas mėgautis lėtu turizmu.

„Lėtas turizmas apima ekologinio turizmo aplinkos tvarumo problemas, sprendžia socialinius ir kultūrinius bendruomeninio turizmo ir skurdžių turizmo tvarumo interesus ir skatina ekonominio tvarumo idealus“ – Jung (2021): Suteikia galimybių įgyti prasmingesnę ir vertingesnę patirtį; Skatina gilesnę kelionių vietų tyrinėjimą bei bendravimą su vietiniais gyventojais; Skatina visapusiškesnę tvarumo strategiją; Skatina mažinti kelionių dažnumą bei ilgiau pasilikti kelionės tikslo vietoje; Tikslui pasiekti turistai turi rinkti transportą draugišką aplinkai; Mažinamas kelionių kiekis; Veiklos bei gyvenimas atostogų metu planuojamas pagal to krašto, kuriame lankotės įpročius.

Apibendrinant, lėtasis turizmas skatina visapusiškesnę tvarumo strategiją ir remia unikalių vietos identitetų, susijusių su laisvalaikiu, vietos jausmu, svetingumu, išsaugojimu, ir poilsiu bei atsigavimu. Pagrindiniai lėtojo turizmo bruožai - užterštumo mažinimas, autentiškumas, tvarumas, emocija, lėtumas ir laikas. Taip pat lėtasis turizmas nėra asocijuojamas su pinigais, šiai turizmo kryptčiai svarbiausia yra žmogaus savijauta bei savęs ir kitų tautų pažinimas. Tad kuo daugiau bus įvairių asmenybių, norinčių dalintis savo patirtimi, tuo daugiau galimybių lėtajam turizmui plėstis.

Lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – atlikti lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje analizę.

Tyrimo imtis. Anketinės apklausos respondentai – Lietuvos gyventojai, keliaujantys po Lietuvą ir užsienio šalis. Interviu imtis neatsitiktinė, respondentė – lėtojo turizmo asociacijos prezidentė. Anketinė apklausa buvo vykdoma 2023 m. gruodžio – 2024 m. sausio mėnesiais, patalpinus apklausos anketą internetinėje svetainėje www.apklausa.lt ir platinant ją socialiniuose (Facebook) bei Instagram tinkluose. Iš viso buvo apklaustas 221 respondentas, todėl galima teigti, kad apklausa yra reprezentatyvi. Visi respondentai atsakinėjo į tuos pačius klausimus. Jiems taip pat buvo suformuoti pasirenkami atsakymai, iš kurių respondentai turėjo pasirinkti po vieną, jiems priimtina atsakymą, arba galėjo įrašyti savo pastabas ir pasiūlymus. Gauti duomenys pavaizduoti grafikuose ir diagramose, toliau pateikiama jų analizė.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2022 m. buvo priskaičiuojama 897 500 tūkst. turistų, keliaujančių po Lietuvą. Tyrimo imtį galima apskaičiuoti pagal Paniotto formulę: $n=1/(\Delta^2+1/N)$, kai:

n- imties dydis;
 Δ - leistina paklaida;
 N- populiacijos dydis.

Tiriant turistus, keliaujančius po Lietuvą, apskaičiuota tyrimo imtis pagal Paniotto formulę:

$204=1/(0.07^2+1/897\ 500)$, kai:
 Vietinių turistų skaičius 2022 metais – 879 500;
 Populiacijos dydis N=879 500
 Leistina paklaida $\Delta=0,07$
 Tyrimo imtis n=204

Taigi, pagal Paniotto formulę pakankamas dydis tyrimo imties reprezentatyvumui užtikrinti n = 204. Šis tyrimo metodas – anketinė apklausa - padeda užtikrinti didžiausią atliekamo tyrimo efektyvumą laiko, kaštų ir gaunamos informacijos atžvilgiu. Laikomasi reikalavimų, kad anketa būtų aiški, nedviprasmiška ir patikima.

Tyrimo instrumentas. Anketą sudarė 20 klausimų, kuriais siekiama išsiaiškinti lėtojo turizmo plėtros galimybes Lietuvoje. Anketos įvadinėje dalyje buvo pristatytas tyrimo tikslas, nurodyta, kokiam tikslui bus naudojami surinkti duomenys bei užtikrintas apklausos anonimiškumas. Suformuluoti klausimai parengti, atsižvelgiant į atliktos mokslinės literatūros analizės duomenis. Sudarant anketą, buvo naudojamos klausimų grupės: specialiųjų klausimų grupė (klausimai, skirti išsiaiškinti lėtojo turizmo plėtros galimybes Lietuvoje ir demografinių klausimų grupė (respondentų demografinės ir socialinės charakteristikos). Anketoje respondentų buvo klausama apie laisvalaikio praleidimo būdus, keliones, jų organizavimą bei trukmę ir pasirenkamas transporto priemonės kelionių metu. Taip pat respondentų teirautasi kaip mėgsta leisti laiką kelionių metu ir kur keliauja.

Tyrimo etika. Platinant anketas, laikytasi etikos principų (privatumo, konfidencialumo, laisvanoriško apsisprendimo ir pan.) Kiekvienas respondentas galėjo laisvai rinktis, ar dalyvauti tyrime. Duomenys naudojami apibendrinti, išsaugant respondentų anonimiškumą.

Lėtojo turizmo plėtros galimybių Lietuvoje tyrimo rezultatai

Respondentų demografinės ir socialinės charakteristikos. Apklausoje dalyvavo 221 respondentas, iš kurių 77,1 proc. moterys ir 22,4 proc. vyrai. Respondentų amžius buvo labai įvairus, daugiausiai apklaustųjų (41,2 proc.) priklausė 19 – 30 amžiaus grupei, 18,2 proc. respondentų priklausė 31 – 40 amžiaus grupei, 17,6 proc. respondentų priklausė 41 – 50 amžiaus grupei, 10,6 proc. respondentų priklausė 51 – 60 amžiaus grupei, 7,6 proc. respondentų priklausė iki 18 amžiaus grupei ir likusieji respondentai priklausė 61 ir daugiau amžiaus grupei. Didžiąją apklaustųjų dalį sudarė samdomieji darbininkai – 43,5 proc., 12,9 proc. respondentų sudarė tarnautojai, 11,8 proc. – studentai, 11,2 proc. – dirbantys studentai, 8,2 proc. – moksleiviai ir likusieji respondentai pasiskirstė tarp verslininkų, namų šeimininkų bei senjorų. Kas trečias respondentas (32,9 proc.) turi vidurinį išsilavinimą, 31,8 proc. respondentų turi aukštąjį universitetinį, 25,9 proc. respondentų - aukštąjį neuniversitetinį ir 8,2 proc. atsakiusių turi pagrindinį išsilavinimą. Daugiau nei pusė apklaustųjų (60,6 proc.) priklauso Panevėžio apskričiai, o likusioji dalis pasiskirstė tarp Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos, Vilniaus, Alytaus, Kauno bei Klaipėdos apskričių. Net 47,1 proc. respondentų gyvena mieste, 21,8 proc. didmiestyje, 18,8 proc. miestelyje bei 11,8 proc. kaime.

Pateikus respondentams klausimą, kaip jie apibūdintų lėtąjį turizmą, didžioji dauguma (84 proc.) apklaustųjų nežinojo, kas yra lėtasis turizmas. Likusiųjų respondentų atsakymai buvo įvairūs: „*pasyvus poilsis (muziejų lankymas, pasivaikščiojimas parkuose ir pan.)*“; „*lėtos kelionės*“; „*kelionės, kurių metu mėgaujamasi visais tos vietos privalumais, siekiama išbandyti viską, kas yra įdomu tavo asmenybei, pasinėrimas į tos vietos gyvenimą, neišpopuliarintų vietų lankymas*“; „*visos paslaugos konkrečios vietovės*“; „*ramus poilsis gamtoje*“; „*pažintinis turizmas*“; „*siekis domėtis ir*

pažinti tai, kas įdomu individualiai kiekvienam žmogui“; „tvarumas, autentiškumas, darnumas“; „paslaugų teikėjų dalijimasis savo pasaulėžiūra, gyvenimiška patirtimi“; „pasinaudojama paslaugomis iš to regiono veiklų grupių“; „nukeliauti mažiau, patirti daugiau, neskubėjimas“; „gilesnis pažinimas“; „tvarus, tausojantis, skirtas atsipalaiduoti, neskubant susipažinti su vietovė ir jos autentiškumu siekiant pajusti potyrių“; „tai yra savęs pažinimo kelionė, kuri leidžia prisiliesti prie kultūros, kūrybos ir gyvenimiškų patirčių“; „turizmo rūšis, kuomet yra siekiama kokybiškai praleisti laiką kitokioje aplinkoje, neskubant“; „kai atvyksti į šalį ne dienai ar dviem, o savaitei ir mėgaujiesi vietiniais dalykais“; „tai domėjimasis ir mėgavimasis vietine kultūra, maistu ir papročiais“; „turizmas be griežto maršruto“; „kelionės savo šalyje lėtu ritmu, niekur neskubant, atsipalaidavus“; „pažinimas šalies, kurioje esi, tradicijos, maistas“; „eiti pėsčiomis ar naudotis viešuoju transportu, galbūt keliauti aplink gyvenamąją vietą mažinant CO2“; „turėtų būti kažkas panašaus kaip kad "slow fashion"“; „galbūt tai tvarus ir žemei draugiškas turizmas“; „turizmas, kurio metu sutelkiamas dėmesys į gamtą“; „kaip nukeliaujama mažiau, bet patiriama ir sužinoma daugiau“; „lėtos kelionės gali būti organizuojamos visur - svarbiausia atskleisti vietos ar veiklos savitumą“ ir kt. Apibendrinant respondentų atsakymus dėl lėtojo turizmo apibūdinimo, galima prieiti išvados, kad dauguma respondentų neturi aiškaus supratimo, kas tai yra lėtasis turizmas, o nedidelė dalis respondentų turi tam tikrą supratimą, ne visais atvejais teisingą, kas tai yra lėtasis turizmas, todėl tikslinga propaguoti lėtojo turizmo koncepciją visuomenėje.

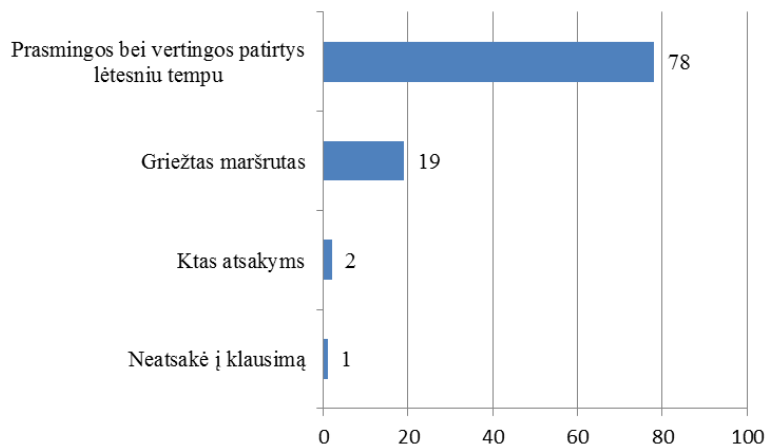
1 lentelė. Veiksniai, lemiantys respondentų kelionių pasirinkimą, proc.

	Lemia	Sunku pasakyti	Nelemia
Vietinių tradicijų pažinimas	65,5	20,6	13,9
Keliaujant po užsienio šalis, kitų šalių kultūros pažinimas	86	9,1	4,9
Autentiškų patirčių išgyvenimas	67,9	21	11,1
Vietinis maistas	74,4	14	11,6
Ekologiškas maistas	26,4	28,8	44,8
Vietovė	88,5	7,3	4,2
Tvarumas	34,8	42,2	23
Užterštumo mažinimas	27,6	38,7	33,7

1 lentelėje pateikiami respondentų atsakymai apie veiksnius, lemiančius kelionių pasirinkimą (žr. 1 lentelė). Analizuojant 1 lentelėje pateiktus respondentų atsakymus, gauti tokie rezultatai: respondentų nuomone, veiksniai, labiausiai lemiantys kelionių pasirinkimą, yra vietovė (88,5 proc. respondentų atsakymų); keliaujant po užsienio šalis, kitų šalių kultūros pažinimas (86 proc. respondentų atsakymų); vietinis maistas (74,4 proc. respondentų atsakymų), autentiškų patirčių išgyvenimas (67,9 proc. respondentų atsakymų); vietinių tradicijų pažinimas – 65,5 proc. respondentų atsakymų. Veiksniai, mažiau lemiantys kelionių pasirinkimą, yra: tvarumas (34,8 proc. respondentų atsakymų); užterštumo mažinimas (27,6 respondentų atsakymų); ekologiškas maistas (26,4 proc. respondentų atsakymų). *Apibendrinant respondentų atsakymus, pastebima, kad keliautojams didelę įtaką kelionių pasirinkimams daro vietovės pasirinkimas, kitų kultūros šalių pažinimas, vietinis maistas, autentiškų patirčių išgyvenimas bei vietinių tradicijų pažinimas.*

Respondentams uždavus klausimą, ar keliaujant renkasi vietinių gamintojų produkciją, ir išanalizavus atsakymus, galima teigti, jog daugumai respondentų (62 proc.) yra svarbus vietinės produkcijos pasirinkimas bei ją renkasi dažniau, nei didžiuosius prekybos centrus kelionių metu. Perpus mažiau respondentų (31 proc.) vietinę produkciją renkasi kartais ir tik 6 proc. respondentų teigia, kad kelionių metu nesirenka vietinės produkcijos. *Apibendrinant, galima prieiti išvados, kad vietinių gamintojų produkcija yra labai svarbi keliaujant ir suteikia galimybę iš visų pusių pažinti šalį, kurioje svečiuojasi turistai.*

Pateikus klausimą respondentams dėl aplinkai daromos žalos, respondentų atsakymai pasiskirstė labai panašiai. Beveik pusė respondentų (49 proc.) atsižvelgia į aplinkai daromą žalą, panaši dalis respondentų (45 proc.) neatsižvelgia į aplinkai daromą žalą. 5 proc. respondentų pateikė savo atsakymus: („į aplinkai daromą žalą atsižvelgiu ne visada“, „nekeliauju, tai ir neatsižvelgiu“, „kartais atsižvelgiu“). Apibendrinant respondentų atsakymus, prieinama išvada, kad didesnė dalis respondentų atsižvelgia į aplinkai daromą žalą bei saugo gamtą.

1 pav. Respondentų pasirinkimas kelionių metu, proc.

1 paveiksle pateikiami respondentų pasirinkimai kelionių metu. Apibendrinant 1 paveiksle pateiktą informaciją, galima teigti, jog daugiausia (78 proc.) respondentų kelionių metu renkasi prasmingą bei vertingą patirtį lėtesniu tempu. Skirtingai nei šie žmonės, kuriems svarbios prasmingos patirtys lėtu tempu, 19 proc. respondentų keliaujant renkasi griežtą maršrutą, kuriam būdingas lankytinų vietų sąrašas per ribotą laiką. Apibendrinant šio klausimo atsakymus, galima teigti, kad žmonės dažniau renkasi lėtąjį turizmą, kuris leidžia daugiau patirti bei išgyventi tos vietovės vertybes, nei griežtą maršrutą su lankytinomis vietomis.

Interviu su lėtojo turizmo asociacijos prezidente analizė

Naudojant interviu metodą, siekiant išsiaiškinti lėtojo turizmo plėtros galimybes Lietuvoje, buvo apklausta lėtojo turizmo asociacijos prezidentė Henrieta Miliauskienė. Interviu buvo atliekamas raštu. Interviu sudarė 14 klausimų, kuriais buvo siekta išsiaiškinti lėtojo turizmo sampratą, ištakas, veiklas bei perspektyvas Lietuvoje. Henrieta Miliauskienė – Lėtojo turizmo asociacijos įkūrėja, 2007 metais Klaipėdos universitete parašiusi bene pirmąjį darbą apie lėtąjį turizmą ir vėliau kryptingai dirbusi šios idėjos populiarinimo srityje.

Asociacijos prezidentė lėtąjį turizmą apibūdina kaip: „Lėtasis turizmas yra filosofija, priimtina tiek tiems, kurie „lėtąsias“ paslaugas teikia, tiek tiems, kurie jomis naudojasi ir vertina bei supranta lėtąjį judėjimą. Lėtasis turizmas – tai asmenybės, kurios keliautoją domina savo gyvenimiška patirtimi, kūryba, pasaulėjauta. Asmenybės, kurios nepataikauja masinės kultūros diktatui ir nebijo būti baltomis varnomis. Labai dažnai tai yra tiesiog gyvenimo būdas, o ne detalai apskaičiuotas verslo planas. Lėtasis keliautojas – tai keliautojas, kuris kolekcionuoja potyrius, susitikimus su tokiais žmonėmis ir semiasi žinių“. Ši filosofija yra užkoduota viename angliškame akronime „slow“, kur kiekviena raidė turi prasmę. H. Miliauskienė kiekvienos raidės reikšmę įvardino kaip: „S – sustainable – darnus/tvarus, L – Local – vietinis/autentiškas, O – Organic – organiškas, ekologiškas, natūralus ir W – Whole – visaapimantis“. Žodis – „slow/lėtai“ ne tik apibūdina lėtojo turizmo filosofiją, tačiau ir apibūdina ir turizmo simbolio svarbą bei reikšmę: „Ištarus žodį „lėtai“, pasąmonė piešia sraigės, vėžlio, tinginio ar lėtūno (gyvūnai) vaizdinius. Sraigė visur jaučiasi jaukiai, nes namai visada kartu su ja. Namų jaukumo pojūtį svetur galima pajusti ten, kur žmonių širdys ir akys spinduliuoja nuoširdumu ir tikrumu. Mūsų Sraigiukas į pasaulį žvelgia plačiai atmerkta žmogaus akimi. Mūsų logotipo autorius Andrius Lik šiais dviem –

sraigės ir akies simboliais įprasmino Lėtojo turizmo esmę. Lėtasis turizmas – tai išskirtiniai žmonės, tai – žmogaus gyvenimo būdas, tai – filosofija, tai – potyriai ir emocijos. Plačiai atmerktoje akyje atsispindi jausmai ir pažinimo troškulys. Ši akis stebi mus supantį mikropasaulį, nelieka abejinga kiekvienai smulkmenai praeities istorijoje. Tačiau ji drąsiai žvelgia ir į ateitį, mokslo pažangą ir technologines naujoves. Tai – emocijų, potyrių ir išvalgumo akis“ – H. Miliauskienė.

Pasak asociacijos prezidentės, žmonių, kurie atitiktų lėtojo turizmo filosofiją yra daugiau nei kad galima matyti asociacijos narių sąrašė, ir tai yra todėl, nes daugeliu atvejų tai yra žmonės, kurie gyvena savo gyvenimo ritmu ir nemato savęs jokiose draugijose, klubuose ar asociacijose. Labai dažnai jų atsakymas būna – mums nereikia didesnių srautų, nes tai sutrikdys mūsų gyvenimo ritmą.

Nors pagal atliktą anketinę apklausą būtų galima teigti, kad lėtasis turizmas tinka daugumai keliautojų, tačiau lėtojo turizmo asociacijos prezidentė teigia, jog lėtasis turizmas yra ne kiekvienam keliautojui. Didelė dalis keliautojų ieško lengvo turinio pramogų, tačiau lėtasis turizmas yra apie žinias ir patirtį. Kalbant apie lėtojo turizmo keliautojus yra „*kalbama ne apie keliautojo pradžiamokslį, o apie brandų, daug keliavusį, daug mačiusį, daug analizavusį žmogų, kuris ieško tai, ko jam asmeniškai reikia, o ne ką siūlo reklama*“. Pasak asociacijos prezidentės daug keliavęs ir matęs žmogus pradeda išsigryninti savo asmeninius poreikius. Tai ir yra didžioji paskata ieškoti to, kas asmeniškai įdomu ir svarbu dėl vienu ar kitų priežasčių. Vieniems tai bus keramikos pasaulis, kitiems žvaigždynai, tretiems mikrobiotai, ketvirtiems rankraščių paslaptys. Lėtasis keliautojas yra individualus keliautojas. Kartais jį gali lydėti šeimos nariai, kartais labai artimi bičiuliai, o dar kartais nedidelis bendraminčių būrys.

Apie lėtąjį turizmą kalba vis daugiau žmonių, vis didesnis ratas keliautojų identifikuoja save esantys būtent tokie keliautojai, o ir paslaugų teikėjų ratas pamažu plečiasi. Lėtasis turizmas yra orientuotas į potyrius bei žinias, o ne pramogas. Žmonės su atvykusiais keliautojais dalinasi savo sukaupta patirtimi, žiniomis bei gyvenimo būdu. Tad anot Miliauskienės „*tarp asociacijos narių yra ir menininkų, ir ūkininkų, kurie gali pasiūlyti pasinerti į kūrybos, skonių, mokslo pasaulį*“.

Norint, kad tam tikroje vietovėje išpopuliarėtų lėtasis turizmas yra reikalingos asmenybės. „*O asmenybių yra tiek, kiek yra. Jų nei nusipirksi, nei nukopijuosi. Tad vienoms vietovėms pasiseka, jei jas pasirenka kūrybingos asmenybės, o kitoms – ne*“ – H. Miliauskienė. Kadangi yra žmonių ratas, kuriems reikia ne paviršutiniško turinio, kurie gali dalintis savo patirtimi bei žiniomis, lėtasis turizmas gyvuoja. „*Mūsų siekis ir tikslas, jog ieškantieji rastų tuos, kurie tai gali pasiūlyti. Mes norime parodyti, jog alternatyva masiniam turizmui Lietuvoje yra. Kuomet susitinka „lėtasis“ paslaugų teikėjas ir „lėtasis“ keliautojas, įvyksta tikra bendrystės alchemija*“. O paklausus apie lėtojo turizmo perspektyvas plėstis asociacijos prezidentė atsakė, kad: „*Visiems vietos pakaks po saule. Ir tiems, kuriems reikia tik smėlio pilių, ir tiems, kuriems reikia kosmoso gelmių. Svarbu tik, kad abi pusės atitiktų poreikius ir lūkesčius*“.

Išvados

1. Lėtasis turizmas, kaip esminis metodas, yra skirtas padėti turistinėms vietovėms, ilginant turistų viešnagės trukmę ir ekonominių, sociokultūrinių ir aplinkosauginių savybių stiprinimą. Lėtąjį turizmą galima atskirti iš kelių esminių bruožų: užterštumo mažinimas, autentiškumas, tvarumas, emocija, lėtumas ir laikas. Taip lėtasis turizmas suteikia galimybių įgyti prasmingesnės ir vertingesnės patirties. Vienas iš pagrindinių lėtojo turizmo privalumų yra asmeninis tobulėjimas, kuomet kiekvienas keliautojas pažindamas įvairias vietas, gali pažinti ir save. Ši turizmo kryptis siūlo ramybę bei tylą.
2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad didžioji dauguma respondentų, nežino, kas yra lėtasis turizmas bei kokie yra lėtojo turizmo pagrindiniai bruožai. Tačiau, atsižvelgus į respondentų atsakymus, pastebima, kad žmonėms yra svarbios prasmingos bei vertingos patirtys lėtesniu tempu. Respondentai, besirinkdami keliones, daugiausiai dėmesio skiria kitų šalių kultūros pažinimui, vietiniam maistui, autentiškų patirčių išgyvenimui bei vietinių tradicijų pažinimui. Nors ne visi

respondentai žino sąvokos „lėtasis turizmas“ esmę, tačiau šią kryptį renkasi ir jiems yra svarbūs bruožai, kurie atspindi lėtojo turizmo filosofiją. Todėl galima teigti, kad lėtojo turizmo plėtrai Lietuvoje galimybės yra. Siekiant, kad lėtasis turizmas turėtų daugiau galimybių plėstis, reikalingos kūrybingos asmenybės, kurios norėtų dalintis patirtimi ir suteiktų galimybių žmonėms plačiau pažinti šią turizmo kryptį. Atlikus tyrimą yra matoma, kad respondentams yra svarbūs aspektai, kurie atspindi lėtąjį turizmą bei yra matomas susidomėjimas šios krypties esminiais bruožais. Asmenybės, kurios dalinasi savo patirtimi, plečia žmonių srautą, kurie žino šią turizmo kryptį, taip populiarindamos lėtąjį turizmą ir didindamos lėtojo turizmo plėtros galimybes.

Pasiūlymai

1. Skatinti lėtojo turizmo krypties populiarinimą, taip žmonėms suteikiant galimybių į keliones pažvelgti iš kitos perspektyvos bei keliaujant tobulėti kaip asmenybėms.
2. Skatinti žmones dalintis savo patirtimi bei išgyvenimais, nes kuo daugiau skirtingų asmenybių, kurios dalinasi savo potyriais, tuo daugiau galimybių žmonėms suprasti lėtojo turizmo ypatumų svarbą.
3. Siekiant išsaugoti vietovių autentiškumą, vietines tradicijas bei kultūros ypatumus, dalintis turima patirtimi su keliautojais, taip populiarinant vietovę bei lėtąjį turizmą.

Projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties registracijos Nr. S-ST-23-55.

Literatūros sąrašas

1. Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR) *An International Journal of Akdeniz University Tourism Faculty* ISSN: 2147-9100 (Print), 2148-7316 (Online) Webpage: <http://www.ahtrjournal.org/>
2. Dickinson, J.E., Lumsdon, L., & Robbins, D. (2011). Slow travel: issues for tourism and climate change. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(3), pp.281 - 300.
3. Chimhira, M. N. (2018). The slow tourism infrastructures in Lamphun old town, Master thesis. Thammasat University, Thailand.
4. Gardner, N. (2009). A manifesto for slow travel. *Hidden Europe 25 text*.
5. Guiver J., McGrath Guiver, P., J. & McGrath, P. (2016) Slow Tourism: Exploring the discourses. Slow tourism: Exploring the discourses. *Dos Algarves: A Multidisciplinary e-Journal*, 27, 11-34. doi: 10.18089/DAMeJ.2016.27.1
6. Gunesch, K. (2017). The ecological and social power of slow tourism for sensitive yet profitable environmental sustainability: international insights for airline and business travel from intercultural student and spiritual stakeholders. *Review of Socio-Economic Perspectives* pp. 125-138 Vol. 2, No: 1.
7. Huang, T.-Y. (Tim) & Jordan, E. J., (2021) "Exploring tourists' slow food experience: perspectives from slow tourism". *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. 1
8. Jitendra, S., Siddhart, K., & Vishvanath, S. (2023) Exploring the dimensions of slow tourism. *Academy of Entrepreneurship Journal* (Online) Webpage: (PDF) Exploring the dimensions of slow tourism (researchgate.net)
9. Jung, E., (2021) Slow tourism: a means-end approach to the motivations of slow travellers *University of Tennessee*, (Online) Webpage: https://trace.tennessee.edu/utk_graddiss/6696
10. Kebete, Y. (2021) Promoting slow tourism to wrestle the challenges of shorter length of tourist stay: implications for sustainable tourism. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 39(4spl), 1388–1396.
11. Kosykh, O.; Roh, H.; & Hart, R. (2023) Self-Expressiveness in Slow Tourism as a Sustainable Driver: The Trans-Siberian Railway Travel Experience. *Sustainability*. (Online) Webpage: <https://doi.org/10.3390/su15108011>
12. Kostilnikova, K., Matlovicova, K., Demkova, M., Mocak, P., Mishra, P.K., Bujdoso, Z., Matlovic, R., & Zawilinska, B. (2022). Slow travel in tourism – an outline of conceptual frameworks: potencial and limits in the context of post – pandemic recovery. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 42(2spl), 751–758. <https://doi.org/10.30892/gtg.422spl14-885>

13. Kostilnikova, K., Matlovicova, K., Demkova, M., Mocak, P., Mishra, Bujdoso, P., Z., Matlovic, R., & Zawilinska, B. (2021). Slow travel in tourism – an outline of conceptual frameworks: potential and limits in the context of post – pandemic recovery.
14. Kumar, A. (2019). Slow Tourism a New Phenomenon. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR)*, Volume 6, Issue 5. Retrieved from: www.jetir.org (ISSN-2349-5162) JETIR1905V07) www.jetir.org 2946.
15. Petroman, I.M., & Văduva, L., Marin, D. (2021), *Benefits of slow tourism for local economies*.
16. Ridvan, H., & Kaya, O. (2011) Slow Tourists: A Comparative Research Based on Cittaslow Principles, *American International Journal of Contemporary Research Vol. 1 No. 2; 91*.

STUDY OF THE POSSIBILITIES OF THE DEVELOPMENT OF SLOW TOURISM IN LITHUANIA

Akvilė Galvydytė, Ramutė Narkūnienė

*Utena University of Applied Sciences, Faculty of Business and Technology
Maironio str. 18, Utena*

Summary

In this article, the author conducts a study on the possibility of developing slow tourism in Lithuania. The aim of the study is to analyse the possibilities of slow tourism development in Lithuania. The objectives of the study are: to analyse the possibilities of slow tourism development in Lithuania from the theoretical point of view and to conduct a study on the possibilities of slow tourism development in Lithuania. The tourism sector has become a leading economic sector in many countries of the world due to the influence of economic, social and political globalization processes. Recent studies and global forecasts show that sustainable travel is becoming increasingly popular worldwide. This is due to changes in people's habits, expectations and needs. Slow tourism is one of the most important aspects of this trend. The scientific problem of this study is formulated by the question - what are the opportunities for the development of slow tourism in Lithuania? The question of opportunities for the development of slow tourism is of national and international relevance, as it is closely linked to the Sustainable Development Goals (SDGs), which are reflected in global and national documents, such as the ratification of the Paris Agreement (2016) and the development of the United Nations Sustainable Development Goals (2015), the EU Strategy for Sustainable Tourism (2021), the National Progress Plan 2021-2030, etc. Research methods: analysis of scientific literature sources, quantitative research - questionnaire survey, summary of questionnaire data and qualitative research (interviews). The quantitative research instrument was a questionnaire, which was placed on www.apklausa.lt and the link to the questionnaire was distributed among residents and tourists. The sample size for the study was calculated according to the Paniotto formula. 221 respondents participated in the survey. The President of the Slow Tourism Association - Henrieta Miliauskienė was interviewed using the interview method in order to find out the opportunities for the development of slow tourism in Lithuania. The interview was conducted in written form and consisted of 14 questions aimed at clarifying the concept, origins, activities and perspectives of slow tourism. Henrieta Miliauskienė is the founder of the Slow Tourism Association, who wrote her first thesis on slow tourism at the University of Klaipėda in 2007 and has been working on the promotion of this idea. The article gives an overview of the possibilities of slow tourism development and presents the results of the study. It concludes that people value meaningful and valuable experiences at a slower pace and that respondents' travel preferences are focused on learning about the culture of other countries, local food, authentic experiences and local traditions. Although not all respondents know the essence of the term "slow tourism", they choose this direction and the features that reflect the philosophy of slow tourism is important to them. It can be said that there are opportunities for the development of slow tourism in Lithuania. In order for slow tourism to have a better chance of developing, we need creative individuals who are willing to share their experiences and give people the opportunity to learn more about this tourism destination.

Key words: slow tourism, opportunities for the development of slow tourism.